

fragtning: højskolerne og aviserne. Ikke faa steder kan det paa-vises, at en dygtig redaktor ved hjælp af sit blad har kunnet fastholde en kreds for en politisk retning, mens denne led nederlag de fleste andre steder.

Der er derfor al mulig anledning til, at politisk og økonomisk interesserede lokalhistorikere, paa lignende maade som Raadsformand Kofoed, men helst med lidt bredere front, tager deres hjemstavns moderne historie op til undersøgelse: dens politik, dens økonomi, dens aandsliv. Aviserne rummer et rigt kildestof: gamle politikere kan sikkert fortælle mangt og meget om personer og begivenheder; papirerne i sparekasser, brugsforeninger og andelsmejerier belyser det økonomiske liv. Af dette materiale kan der — og bør der — mures en solid grundvold for Danmarks politiske historie i folkestyrets tid.

Frantz Wilhelm Wendt.

Oversigt over topografisk litteratur 1935.

I årets løb naaede første bind af *Danmarks Kirker* (Gad) sin afslutning, og man har derved det fulde overblik over den berigelse i såvel topografisk som kultur- og kunsthistorisk henseende, som dette værk yder både læg og lærd. Medens de foregående hefter har vist, hvilket fortrinligt opslagsværk, der her foreligger, og som de to forfattere Chr. Axel Jensen og Victor Hermansen har præget med deres solide viden, der i den udmærkede tekniske opbygning kommer til sin fulde ret, indeholder sidste hefte en af Chr. Axel Jensen udarbejdet kunsthistorisk oversigt, der må fængsle enhver interesseret læser. Den er formet som et sammenfattende kunstartkæologisk katalog og kan bruges som register over samtlige ældre kunstnernavne. Hvor kirkerne eller deres indhold har lokalt særpræg, er registret udvidet til skildringer af grupper eller personer, og selv i sin knappe form er oversigten af meget stor værdi, selv om de vilkårligt trukne amtsgrænser i nogen grad har besværliggjort arbejdet med et stof, hvis betydning strækker sig ud over disse. Et kort, der viser kirkebygningernes forskellige materialer og et register over de romanske bygningslementer, efterfølges af oversigter over de arkitektoniske typer, over kalkmalerierne og over inventaret og gravminderne i saavel sten, træ og metal, der som afslutning på monografierne giver læserne en behagelig følelse af at være godt orienteret i stoffet.

Alfred Jeppesen har til brug for skoleungdommen udgivet en skildring af Frederik den sjettes by: *Fra det gamle København*

(Martins forlag. Serien: Viden og Virke). Hovedvægten er lagt på en fremstilling af det borgerlige liv i alle dets afskygninger, medens der er gjort mindre ud af det rent topografiske. Skildringen er ikke særlig dybtgående, men ganske sober, og billedstoffet er velvalgt men lider under den stærke nedsætning, som kun de færreste af dem har kunnet tåle.

Casserer *O. C. Nielsen*, Byhistorisk Forfatter og Topograph, har fortsat sin udgivelse af de små hefter med topografiske skildringer fra København (Nyt nordisk forlag), men har desuden startet en ny serie i kvartformat. De første tre hefter omfatter *Hovedvægten* på Kongens Nytorv, *Christian IV's Kroning* og *Antonigade*. Indholdet svarer til de små hefter og er udelukkende baseret på trykte kilder. Billedstoffet er fyldigere og bedre, men når formatet er så stærkt udvidet bl. a. af hensyn til billederne, er det underligt at se, at adskillige af disse fremtræder næsten i frimærkestørrelse.

Peter Linde: Christianshavn (Erhvervsforlaget). Idéen med at udsende i hefteform en række skildringer fra nedbrydningen af de mange bygninger på Christianshavn, der må falde for de store udvidelser, er god, og Linde er den rette mand til at følge håndværkerne skridt for skridt og bruge både øjne, pen og tegneblyant, men efter de første hefter at dømme er idéen desværre ikke udnyttet tilbunds.

Tom Kristensen, Jørn Rubow, Oluf Friis og Ebbe Sadolin: Frederiksberg Have (Navers forlag). I det topografiske afsnit er alle forhåndenværende kilder udnyttet på en tiltalende måde, og typografisk set er bogen en lækkerbidsken, ligesom Sadolins tegninger er af en bedårende lethed og ynde.

J. V. Christensen: Ringsted fra Saga- til Samtid. (Ringsted folketidendes bogtrykkeri). En række spredte artikler af den flittige og interesserede afdøde redaktør er af hans hustru udgivet i bogform. Det er en for sin art smukt trykt bog, og selv om man gennem skildringerne i høj grad mærker journalisten, og selv om den stærke opdeling i artikler navnlig i de første afsnit ikke er den bedst mulige udgivelsesform, foreligger der dog et arbejde af værdi, hvori manglen på et register dog er temmelig følelig.

Otto Holmgaard: Slagelse Helligåndshus og Hospital (Levin og Munksgaard). I Anledning af 350 Aarsdagen for Slagelse hospitals grundlæggelse er udgivet en smuk monografi, hvortil stoffet er hentet fra hospitalets arkiv og suppleret fra andre arkivalske kilder og fra trykt litteratur. Som indledning er berettet om hospitalets forgængere: Sct. Jørgensgården ved Slagelse, helligåndshuset i Antvorskov og helligåndshuset i Slagelse. Selve

hospitalshistorien omfatter kapitler om dets grundlæggelse og fundatser og om dets midler, bestyrelse og bygninger samt et afsnit om livet bag murene. Såvel indholdet som de udførlige noter og henvisninger godtgør, at der er arbejdet fornuftigt og interesseret med stoffet. Bogen er forsynet med gode illustrationer og kortplaner.

Otto Smith.

Otto Smith: Næstved 1135—1935. (I Komm. hos C. A. Reitzel). Da Næstved i 1935 fejrede sin 800-aarige Bestaaen, havde Byraadet ønsket, at det ogsaa skulde fejres ved Udsendelsen af et Skrift om Byens Historie. Arbejdet — at give en let tilgængelig Udsigt over Stadens Udvikling — blev overdraget til *Otto Smith* og i rette Tid forelaa den læseværdige Bog: *Næstved 1135—1935*. Forfatteren har indenfor denne bundne Opgave valgt at skildre Tiden 1536—1660 i større Udførlighed og har her ogsaa fremdraget adskilligt nyt Stof, ligesom der er skaffet et rigt og lidet kendt Billedmateriale frem. Som et Slags Tillæg er den nyeste Tid (1870—1935) beskrevet af Lærer *H. O. Borre*, Næstved.

Victor Hermansen.

E. L. Demuth: Næstved. Vor By i Billeder (I Komm. hos C. A. Reitzel). En billedbog i anledning af det af byen fejrede 800 års jubilæum med et godt udvalg af karakteristisk stof, der som oftest er godt gengivet. Topografisk set er afsnittet det moderne Næstved for sparsomt besat, og kun de fugleperspektiviske flyverbilleder af virkelig interesse. Til det ældre topografiske afsnit burde være føjet billeder af de omtalte partiers nuværende udseende, en udgivelsesform, der altid vækker interesse.

Skovkloster—Herlufsholm 1335—1935 (Udgivet af Herlufsholms Stiftelse). Med en del større ret end Næstved har Herlufsholm fejret sin 800-årige beståen, men samhørigheden mellem kloster og købstad var dog stor, hvilket også fremgår af det historiske afsnit af den bog, som stiftelsen har udsendt. På grundlag af de ældste kilder og af den temmelig rige litteratur til både klostrets og stiftelsens historie har *H. J. Helms* udarbejdet en letlæst oversigt over de forløbne århundreder. Når det hævdes, at klostret i 400 år var købstadens absolutte overherre, er dette dog ikke helt korrekt. Ved reformationen var allerede mange af båndene løsnede eller helt løst, og at abbeden »indsatte« byens borgmester og råd er for kategorisk et udtryk. Forfatteren hævder endvidere, at egentlige købstæder med kongeligt stadfæstede købstadsprivilegier ikke fandtes før 1135, selv om der praktisk talt var købstæder, der holdt torv og for en del levede af at drive

handel. Denne opfattelse kan ikke være rigtig. Uden torverettighed intet torv, thi torv fordrede — i modsætning til den tilfældige markedsplads ved kirke- og tingmøde — regeringsmagtens beskyttelse. Heller ikke antydningen af, at købstad opstod af landsby er rigtig. Selv om alle købstadens beboere drev noget landbrug, var dette nærmest til husholdningens opretholdelse, og begrebet købstad er en nydannelse, der må skydes frem til tiden omkring 800—900 efter vor tidsregning. — Andre forfattere har skrevet om skolen i vore Dage.

H. J. Helms: Skovkloster—Herlufsholm. 1135—29. November—1935. En Oversigt over Klosters og Skolens Historie. Som særtryk af Herlufsholms årsberetning om skoleåret 1934—35 er udsendt samme afhandling, som er anmeldt foran, men i et andet format og naturligvis med et billedstof, der er afpasset herefter.

Peder Hansen *Resens Atlas Danicus: Sydsjælland* (Gad). Omtales nærmere i en Afhandling af Gunnar Knudsen foran S. 146 i nærværende Tidsskrift.

M. K. Zahrtmann: Borringholms Historie II (Colbergs boghandel, Rønne. Udg. af en komité c/o Bibliotekar Götzsche, Rønne). Andet bind af »Borringholmerens Historiebog« omfatter tiden fra 1659 til vor egen tid. I sit anlæg og i udformningen slutter den sig i hovedsagen nøje til første bind (se oversigten for 1934), og uden at det virker pågående understreger forfatteren klart de forskelligheder fra det øvrige danske samfund, som andre livsbetingelser har fremkaldt på øen. Nu og da slipper også fremmedklingende ord og aparte ordstillinger ind i skildringen og giver denne en egen kolorit. En udførlig navneliste havde været ønskelig, medens den udførlige indholdsfortegnelse i nogen grad opvejer savnet af et sagregister. Det er en bog, enhver historisk-topografisk interesseret vil have glæde af at læse. Men han vil savne billedstof og navnlig nogle detailkort.

C. C. Haugner: Nakskov Købstads Historie II (Nyt nordisk forlag). Som det så ofte går, er dette arbejde, der var projekteret til to bind, blevet udvidet til at omfatte tre. Forfatteren har fundet det nødvendigt af sit store materiale kun at benytte det, der giver en skildring af hele byens og hele bysamfundets liv og trivsel, men at udelade detaillerne. Alligevel er der blevet enkeltheder nok tilbage i hans arbejde, og det er i første række disse, der giver bogen værdi. Detaillerne er dygtigt sammenfattet i en fast kapitelopbygning og de giver i det store og hele et fortrin-

ligt billede af byen i tiden fra 1660 til 1800, dog med hovedvægten lagt på de første 100 år — men det er måske det resterende, der kommer i næste bind? Det kan naturligvis ikke undgås, at der i et arbejde på næsten 300 tættrykte sider indsniger sig positive fejl og enkelte fejle opfattelser. Af større betydning er det, at der i de mere oversigtsmæssige betragtninger i for høj grad er sluttet ud fra dette enkelte bysamfunds forhold til bedømmelsen af landet som helhed. Øvrigheds og borgerskabs mange klager er som helhed taget for alvorligt, og forfatteren kommer derved til at male i alt for mørke farver. Også adskillige domme om forholdene inden for håndværkerlaugene er for skarpe. Det vilde have været af værdi, om det var blevet anført, i hvilke laug der — som anført — fandtes både mester- og svendesammenslutninger trods forbudene herimod. Også i sin bedømmelse af garnisonen, ikke mindst fra den tid, da Nakskov ingen havde, er forfatteren for skarp og for kategorisk i sin dom. De fleste købstæder var glade for deres indkvartering og betragtede den som et økonomisk plus, og 1700'ernes stående hær må ikke sammenlignes med det foregående århundredes soldater. Afsnittene om byens administration og dens enkelte embedsgrene er udmærkede og af stor almen værdi. Billedstoffet ved V. Pauli er som i forrige bind godt og vel kommenteret.

Svend Larsen: Et Provinsmuseums Historie (I komm. hos Hempelske boghandels forlag, Odense). Dette arbejde er udgivet af udvalget for Odense bys offentlige samlinger på 50-årsdagen for Fyns stiftsmuseums indvielse og omfatter både dettes historie fra den første begyndelse med oprettelsen af det nordiske museum i Odense i 1860 — og byens andre samlinger: H. C. Andersens hus og Fyns folkemuseum i Eiler Rønnovs gård. Det er en interessant udredning, der ikke alene har værdi som »museumshistorie« men som bidrag til en kulturhistorisk landvinding i vor historie.

Otto Bisgaard: Fra Silkeborgs Nybyggertid. H. C. Andersen og Michael Drewsen (Silkeborg centralbiblioteks forlag). Bogen, der er bekostet udgivet af Silkeborg byråd, må topografisk opfattes som bidrag til byens ældste historie. Som undertitlen viser, er indholdet — udover et kapitel: Spredte træk af Silkeborgs Historie — knyttet til H. C. Andersen og hans vært under forskellige besøg i den opgroende by. En del af bogens indhold er beretende, slutningen en udgivelse af H. C. Andersens dagbogsoptegnelser og breve fra hans ophold hos Drewsen. En del illustrationsstof især fra omegnen er smukt gengivet.

(Arne V. Frandsen): *Holstebro Aarboeg 1934—35* (Biblioteksforeningen i Holstebro). I lighed med de forhen omtalte Ringkøbing-Aarbøger er nu denne udsendt for Holstebro. Idéen er god, en gang ad åre er dette »historie«.

J. M. Kjærsg og Johan C. Sulkjær: Assing Sogn i Hammerum Herred (Komm.: Henr. Erichsens bogh., Herning). Det er et stort og dygtigt arbejde, der er gjort med denne sognebeskrivelse. I den første 100 sider store »gennemgang af sognet« er byer og gårde indgående beskrevet, og heri skjuler sig en mængde både personallistoriske og kulturhistoriske oplysninger, fremsat med ægte jydsk lune. I næste afsnit behandles sognets fællesanliggender: kirke, skolevæsen, kommunalvæsen o. s. v. og endelig er et afsnit helliget sognets beboere. Et navneregister vilde have været af stor værdi, men det bør fremhæves, at der findes et sagregister, der hjælper til at finde vej frem gennem den kraftige ophobning af stof.

Esbern Jespersen: Vinding Sogn, Ulfborg Herred, Ringkøbing Amt (Forfatterens forlag. Sørvad St.). Dette arbejde savner den faste opbygning, som karakteriserer det foregående. Dermed være ikke sagt, at det er ringere. Der er tværtimod ligesom i forfatterens tidligere bog om sognets kirker, præster og degne, gjort et dygtigt arbejde ved indsamling af et omfattende stof, som er klart og godt behandlet om end teknikken i nogen grad svigter. Bogen er af mere almen interesse end forfatterens tidligere arbejder og den indeholder udmærkede sag- og stednavneregistre, som i høj grad forøger dens værdi. Der er meget prisværdigt vedføjet et kort over egnen.

Konrad Understrup: Sunds Sogns Historie (Komm.: H. Erichsens bogh., Herning). Mon ikke forfatteren skulde have nøjedes med at kalde bogen »Bidrag til Sunds sogns historie«. Det foreliggende er meget spredte efterretninger, som en udensogns har uhyre svært ved at finde sig tilrette i, og de enkelte kapitler er af uensartet værdi.

A. Ravnholt: Fra Vester- og Nørre Horne Herreder (Viggo Nielsens forlag, Nr. Nebel). Den flittige forsker har i denne lille bog samlet en del oplysninger om samtlige sogne i de to herreder. Stoffet er for største delen hentet fra Oluf Nielsens trykte arbejder fra disse egne, der imidlertid forlængst er gemt bort for det brede publikum, og bogen har derfor en mission på egnen.

N. M. Kromann: Fanøs Historie III (Forf.s forlag, Esbjerg). Forfatteren har sluttet sit store arbejde om den lille Vesterhavso med et bind, der omfatter skibsfarten, havne, besejlingsforhold og alt andet, der hører havet til. I sin form og sit anlæg svarer det nøje til de tidligere udkomne bind og virker temmelig overvældende ved sin ophobning af detaljer. Men hvad skal en stakels anmelder sige, når forfatteren af sine landsmænd får bebrejdelser for at gå for let hen over mangt og meget og når man i den slægtskære befolkning er glubsk efter hver bitte oplysning, der kan skaffes om forfædrene. Han må nøjes med at anerkende det uhyre arbejde, der er lagt i indsamlingen af stoffet og at henvise til, at der findes et sag- og navnerregister, som i nogen grad kan lede frem til det, som særlig interesserer læsere i de videre kredse.

J. Raben: Fra Als og Sundeved. Sønderborg (Dybbølpostens forlag). I over en halv snes år har forfatteren årlig udsendt et eller flere hefter til belysning af egnens historie. De udkomne hefter bærer titlerne: I. Havnbjerg Kirke og gamle Minder fra Havnbjerg og Oksbøl Sogne; II. Ketting Kirke og et Afsnit af Sognets ældre Historie; III. Ullerup Kirke og de adelige Gaarde i Sognet; IV. Nordborg; V. Gl. Minder fra Svenstrup S.; VI. Udpluk af Egens Hist. og Folkeminder; VII. Udgravningerne i Vikingebyen Brovold; VIII. Sønderborg Skipperlaug og et Brudstykke af Byens Søfartshistorie; IX. Broagerland; X. Sønderborg. Form og Udseende er lidt pauvert, indholdet meget spredt, men om dets værdi kan der ikke tvistes. Det er dyrt at udgive bøger, ikke mindst af topografisk indhold, da læsekredsen er så ringe, og man kan ikke bebrejde en flittig forsker, hverken at han »skriver sig fri« af det stof, han har syslet med, eller at han søger at få det udgivet. Rabens studier og indsamlede oplysninger har haft en mission i Retning af at fæstne og bevare, og paa disse piller kan et større, sammenhængende arbejde ad åre bygges op. Det gælder ikke mindst hans værdifulde Paavisning af, at Halvkredsvolden *Brovold* ved Augustenborg har omgivet en By fra Vikingetiden af samme Alder som Hedeby, omend langt mindre af Størrelse.

Årets høst af egentlig topografisk stof i *Tidsskriftlitteraturen* synes både i kvalitet og kvantitet noget under middel.

C. A. Kirkegaard har skrevet en kort men instruktiv oversigt over vejbygningens historie fra oldtid til nutid (Fra Københavns amt), som sikkert vil interessere en del topografer.

Fra *Storkøbenhavn* skal nævnes Fr. Weilbachs redegørelse for bygningerne på *civiletatens materialgård* ved Frederiksholms ka-

nal, således som de opførtes ved midten af 1700'erne som afløser af ældre bygninger på samme plads. Han påpeger bl. a., at også forgængeren for det lange materialhus langs kanalen, der har indeholdt atelier'er for så mange betydelige billedhuggere, har været benyttet som atelier af Wiedewelt og før ham af Diderik Gercken. Også til anlæget af hestgardens kaserne gives der forskellige oplysninger. — Samme forfatter har skrevet om Asiatisk kompagnis store pakhuis på *Christianshavn*, hvortil både Philip de Lange og J. C. Conradi gav forslag, men arbejdet overdroges tilsidst Eigtved, hvis tegninger direktionen approberede i 1748. — Victor Krohn har detailleret gennemgået *Esplanadens* historie, såvel det fæstningsareal, der oprindeligt bar dette navn, som de forskellige restaurations-pavilloner, der senere overtog det. Angående »Brokkensbod« udkaster han den formodning, at der endog længe før 1689 har været værtshus der på stedet. — Julius Termansen har behandlet den usædvanlig store gadeplads i *Husum*, der var 1½ gang rådhuspladsens areal, og påviser, hvorledes dette oprindelige fælleseje blev afhændet. Hvad oprindelsen til dette usædvanlig store gadeareal angår, mener han, at det i 1600'erne har været have eller park til den store gård, Husumgård, hvor Leonora Christine Ulfeldt afsluttede sit Jammersminde. (Alt i Hist. meddelelser om Kbh.).

Fra *Lyngby* foreligger der (Lyngbybogen) en udredning af byggeforholdene i Lyngby-Taarbæk kommune efter 1870, skrevet af J. A. C. Rostrup. Skildringen er ledsaget af et stort kortmateriale og af en del luftfotografier. — Johan Lemche har sammesteds fremdraget en række oplysninger om de gårde indenfor »Sorgenfri«s område, der 1635 opstod af Mølletorps sydlige del: Sneglebakken, Rêverie, Jægergaarden (Nøjsomhed), Vildnis og Fuglsang (Fiskerhuset).

Fra *Helsingør* har Knud Klem skrevet en lang afhandling om det helsingørske færgelaug i det 19. århundredes begyndelse (Fra Frederiksborg amt). — Axel Kjerulf har skrevet nogle ungdomserindringer fra *Gilleleje*, og Nicoline Nielsen nogle meddelelser om Hedsbjerg, navnlig om gården Rishøj (Fra det gl. Gilleleje).

Om *Roskilde* findes der i »Jul i Roskilde« en del topografisk stof, hvoraf navnlig skal fremdrages Fanny Fangs skildring af Algade på strækningen fra Hersegade til Røde Port, der ligesom Chr. Christensens beretning om maleren Wilh. Marstrands fire Roskildesomme indeholder en del af interesse. — Sidstnævnte forfatter har i et indlæg om Roskildes geografiske beliggenhed (Københavns amt) gjort rede for skiftende tiders og personers fortolkning af byens navn, uden selv at tage standpunkt hertil. —

C. G. Schultz har ved fremdragning af hovedpunkter i Roskilde Sct. Oloikirke og i Saaby kirke givet et bidrag til de danske tvillingtårnes udviklingshistorie. — V. Nordmann har meddelt træk af *Roskildeegnens* geologi og arkæologi med flere oplysende kortskitser og snit gennem jordlagene. — P. Severinsen har skrevet om *Roskilde bispedømme* i middelalderen med understregning af bispens herremandsagtige stilling som godsforvalter i stor stil. — Endvidere er trykt et foredrag af V. Mortensen med en kort historisk oversigt over *Hedeboegnens* historie.

M. J. Mathiassen har skrevet en interessant beretning om, hvorledes han i 1900 kom ind paa de undersøgelser, som førte til erkendelsen af *Mullerup*-kulturen. Billeder, kortplaner og skemaer underbygger beretningen og lader læseren nøje følge med i denne landvindings første stadier (Fra Holbæk amt). — Bent Rasmussen har skrevet om *Samsø* arrester og arrestforvarere. — Otto Smith har fortalt en gammel *Holbæk*-ejendoms historie fra 1660 til vore dage.

Johs. T. Christensen har skrevet om de små teglværker i *Sorø amt*: Sørbymagle, Pibeholm, Kathrineholm, Haldager og Pedersminde (Aarb. f. Sorø amt). — Inger Margrethe Boberg har sluttet sine meddelelser om oldtidshøjene i amtet. — Niels P. Larsen har skrevet om et interessant fund af kakler ved Lyngø.

I 1932 fandtes i *Vordingborg* kirkes kor en række kalkmalerier, om hvilke Egmont Lind har skrevet en kort beretning (Arbejdsmarken). — De stammer fra 1400'ernes sidste årtier, er bekendt af kirkeværgen (?) Anders Smed og er fremstillet af samme mester, som kendes fra denne kirkes triumfvæg, fra Helligtrekongerkapellet i Roskilde domkirke og fra Tjustrup kirke.

H. J. Helms har skrevet en god og detaljeret redegørelse for Skovklosters forhold til *Næstved* i middelalderen (Præstø amt), et af de interessanteste problemer i dansk købstadshistorie. Topografisk set tager forfatteren dog sikkert fejl i at antage, at der oprindeligt har ført to broer over åen. Som afslutning er trykt en liste over klostrets ejendomme i byen. — Niels Sølling har givet en beskrivelse af herregården *Søholm* i Magleby sogn og dens skiftende ejere og gengiver bl. a. en beskrivelse af gården, der er udarbejdet i 1714, og som giver et levende indtryk af, i hvor høj grad man på den tid kunde lade en herregård forfalde, når den ikke havde ejerens, i dette tilfælde dronning Charlotte Amalies, særlige interesse. — Henrik Larsen har skrevet om *Stensved skov* ved Vordingborg og det hosliggende overdrev med en omhyggelig redegørelse for forholdet mellem skov, overdrev og marker fra middelalderen til udskiftningstiden.

C. Strandegaard har (i Lolland-Falsters årbøger) skrevet om Stubbekøbings havneanlæg, begyndende med en middelalderhavn syd for byen. Dette afsnit, for hvilket der savnes enhver kilde, fortæller sig i en række gisninger uden reel værdi. Kan der overhovedet tales om »havn«, hvor der efter opgivelserne savnes enhver antydning af bro eller bolværk? Det er overhovedet mest bemærkelsesværdigt, at købstaden først fra 1840 fik en skibbro, medens al losning og ladning før den tid foregik med pramme fra og til skibene og fra prammene til vogne, der kørte ud i vandet til prammene. Således som det kendes fra andre steder, udbyggedes broen få år efter til et havnebassin, der udvidedes 1879. — C. M. Smidt har (i Årb. for nord. oldkynd. og hist.) skrevet om Birgittinerklostret i *Maribo*, hvis fundamenter delvis er fremdragne nord og nordøst for kirken. Denne del, som omfatter søstreklostret, og som nogenlunde stod færdigbygget 1430, har haft hele to klostergårde, hvoraf den vestligste og største er den yngste. Kun enkelte dele er gravet helt fri, men prøvegravninger og sammenligninger med Vadstenaklostret giver nogenlunde sikkerhed for en grundplansrekonstruktion. Desuden redegøres der for en mængde detailundersøgelser, og udmærkede fotografier støtter den arkæologiske udredning. Mandsklostret har ligget syd for kirken, og det mere end anes, hvilken imponerende virkning det mægtige klosteranlæg har haft. — Jørgen H. Rosling har søgt at udrede (Loll. Falsters årbøger), hvor Leonora Christines grav og hendes stol i Maribo kirke har været, idet han går ud fra en tidligere offentliggjort undersøgelse over, hvor hendes bolig har været under opholdet i klostret. Noget resultat er naturligvis ikke nået herigennem, og hypoteserne synes meget svage. — H. Skjøt-Pedersen har fremdraget et gavebrev af 1362 på de vidtstrakte jorder til *Døllefjælde* præstegård. — K. Anker-Jensen giver oplysninger om oldtidsminder i *Fiskebæk* skov og ledsager dem med et oplysende kort over de enkeltes plads. — Johannes Tholle har skrevet om haver og havedyrkning i Lolland-Falsters købstæder.

Hovedparten af »Bornholmske Samlinger« optages af en afhandling af K. H. Kofoed om Bornholms politiske historie fra 1848 til vore dage, nærmere omtalt foran Side 175. Desuden har Ole Klindt-Jensen beskrevet fundet af en stenalderboplads ved *Grisby*. — C. M. Smidt har offentliggjort en række nye undersøgelser af *Østerlarsker*. Disse har bl. a. medført, at forfatteren kan ansætte opførelsestiden til 1150'erne og understrege dens fortifikatoriske værdi, thi paa denne tid hærgede ikke blot venderne de danske kyster, men tre danske konger stredes om magt-

ten, og ærkebisp Eskild, der stod midt i striden, ejede den Gang Bornholm (Fra Nationalmuseets Arbejdsmark).

Fra *Jylland* findes et par bidrag af mere omfattende jydsk indhold (Jydske samlinger). Johan Hvidtfeldt har skrevet om skudehandlen i det 17. århundrede, denne særegne handel uden om de privilegerede købstæder, som blev drevet mellem Limfjordssegnene og Jyllands vestkyst og Norge. I hovedsagen drejede det sig om afskibning af korn fra de to førstnævnte områder og af tømmer fra sidstnævnte land. Afhandlingen er ledsaget af udmærket statistisk og tabellarisk materiale. — I sin afhandling om Jyllands herreder og herredsgrænser kommer Henrik Larsen ikke ind på de omdisputerede spørgsmål om forholdet mellem sysler og herreder og deres indbyrdes alder og om tidspunktet for herredernes opståen, men holder sig til en udredning af navngivningen til herrederne og til en ganske interessant oversigt over deres grænser og ændringerne i disse.

C. Klitgaard har sammesteds skrevet om *Børglum* kongsgård, forløberen for Børglum kloster, der måske opførtes på kongsgårdens plads. Navnet fører han tilbage til dets sandsynligvis ældste form Burlund og mener, at det ældste herredsting har ligget på Aarslev hede, den kongelige ombudsmands embedsjord og dermed navnet paa Børglums jordtilliggende. — En artikel om *Nørresundby* som købstad med gode billeder af såvel den gamle som den nye by er skrevet af Svend Fogtmand (Jul i Aalborg). — I samme hefte har Thure Hastrup skrevet om kalkmalerier i de nordjydske kirker. — Anton Jacobsens gennemgang af Vendsyssels vandmøller er afsluttet (i Vendsysselske årbøger), og Kr. Værnfelt har skrevet om landsbyen *Melholt* ved Kjær herreds å. — P. Rønn Christensen har meddelt en række oplysninger om bebyggelsen i *Øster Han herred* i 15—1600'erne, specielt forsvundne og senere tilkomne lokaliteter. — Chr. Grøntved har berettet om *Mygdal* sogns udskiftning.

Bopladsen ved *Ginderup* fra den romerske jernalder, hvoraf Hans Kjær i 1922 fremdrog de første spor, er nu af Gudmund Hatt så vidt udgravet og undersøgt, at det kan siges, at den har været beboet indtil ca. år 300 efter vor tidsregning (Fra Nationalmuseets Arbejdsmark). — S. C. Sortfeldt skriver om Todbøl hospital i *Skjoldborg* (Thisted amt) og A. Gadegaard om Gaardene i *Søndbjerg* sogn, medens P. Rønn Christensen har meddelt nogle oplysninger om *Aagaard* gods.

Om *Aalborg* findes i »Jul i Aalborg« en Række artikler, bl. a. en fortrinlig topografisk oversigt af Chr. Jørgensen og desuden en Artikel af Knud F. Levison om Jens Bang og hans stenhus. —

Kr. Værnfeldt har offentliggjort første del af en beskrivelse af den lille ø *Egholm* i Limfjorden nær Aalborg (Fra Himmerland og Kjær herreder). — Th. Johansen har sammesteds fortsat sin beskrivelse af *Aaestrup* sogn med en redegørelse for de enkelte gårdes historie. — S. Vestergaard Nielsen har givet en populær oversigt over resultaterne af de senere års undersøgelser af oldtidsagre på de jydsk heder. — I en artikel om Vangstorp i *Sulsted* sogn reder Kr. Værnfeldt Torop (1553) og Torpegård ud fra hinanden og viser, at Vangstorp må være identisk med nuværende Melsted, og mener, at Vangstorp er opstået ved nedlægelsen af en middelalderlig landsby Vang.

I Skivebogen har Gudmund Schütte givet nogle bidrag til Nordjyllands oldtidsgeografi navnlig med hensyn til Limfjordsegnene. — Henrik Larsen har sammesteds offentliggjort nogle undersøgelser over *Sallings* landsbyer før udskiftningen, herunder en omtale af det mærkelige markfællesskab mellem flere landsbyer og af de uregelmæssige, urebete landsbyer.

Graabrødrekloster i *Viborg* har faet en indgående historisk-topografisk behandling i »Fra Viborg Amt« i anledning af 700-året for dets grundlæggelse. Vilh. Lorenzen har detailleret gjort rede for klostrets og dets kirkes bygningshistorie, medens Chr. Bokkenheuser har skrevet Viborg hospitals historie, efter at dette ved reformationen var blevet indrettet i det tidligere gråbrødrekloster. P. Severinsen, M. E. Gulddal og Brage Søvind har behandlet det personalhistoriske stof.

Esbern Jespersen har skrevet ganske frisk om sine erfaringer på hjemstavnsforskningens område (Hardsyssel Aarvog), men nogen håndsrækning til andre findes der ikke deri. Givet er det, at en vejledning, ikke mindst i sognebeskrivelser, tiltrænges. Hvor er den modige mand, der vover det, og som kan gøre det med skyldig hensyntagen til begge sider, d. v. s. således, at den læge forsker får både hjælp og mod til at gøre arbejdet og således, at den mere kræsne kan anerkende de retningslinier, der trækkes op. — Gudmund Hatt har beskrevet fremdragningen af en jernalders hustomt på Troldtoft hede i *Vind* sogn (Aarb. for nord. oldkynd. og historie).

Fra *Aarhus* foreligger der (Aarhus Stift) en fortsættelse af C. J. T. Thomsens realregister til Aarhus bys skøde- og panteprotokoller 1683—93. — Vilhelm Marstrand har i fortsættelse af diskussionen om *Horsens'* tilblivelse skrevet et nyt bidrag, hvori han henlægger Vor Frue kirkes tilblivelsestid til ca. 965 og mener, at bybebyggelsen er blevet organiseret i et gilde ca. 1020, samt at byen er blevet omgivet med grave ca. 1145 og endelig

at den i væsentlig grad er blevet reguleret efter branden i 1247. — Chr. Heilskovs historisk-topografiske skildring af *Hjelmslev herred* er fortsat med Dover sogn, Svejstrup, Bjestrup, Illerup, Alken, Boes, Sim, Ry Stationsby og Firgaarde samt med beskrivelse af en række enlige bebyggelser i herredet og af Dover kirke. — Erik Moltke har skrevet om runeåden fra Morsholt mose ved *Odder*.

Georg Bruun har skildret Brandorffs gard i *Kolding* (Vejle amt). Det er altid en taknemlig opgave for en lokalhistoriker at syse med en købstadsgårds historie, og mærkeligt er det, at ikke flere finder behag i denne syssel, der såvel topografisk set giver gode bidrag til byhistorien som også opridser billeder af tids- og personallhistorisk værdi. Beretningen om den Brandorffske gård giver meget i begge retninger, til tider måske vel detailleret, men derom kan der altid disputeres. — Johan Hvidtfeldts nye bidrag til *Vejles* historie omfatter denne gang byens handel og dens håndværk i 1600'erne. Det første emne er rigt og interessant og er behandlet med virkelig overlegenhed, måske nok en lidt kølig overlegenhed, der får læserne til i første række at se det fortrinlige statistiske og tabellariske stof deri, og derved i nogen grad til at glemme det liv, der pulserer bag disse gode oplysninger, men så længe arbejdet fremtræder som *Bidrag* til Vejle bys historie, har man ikke lov til at beklage sig derover. Det samme gælder i nogen grad afsnittet om håndværket, der mest fremtræder som konkrete oplysninger og derved lader den læge læser noget i stikken med hensyn til den vejledende forståelse af, i hvor høj grad laugsvæsenet ændrede karakter gennem 1600'erne. Men disse »bidrag« er bedre stof til en senere bytopografi end det længe er set herhjemme. Når man ved, hvor vanskeligt det er at få en købstadstopografi udgivet, forstår man, at forfatteren på denne måde har ønsket at »skrive sig fri« af alt det stof, der under studierne trænger sig på, således at dette senere ligger parat for ham selv eller andre, når tidens fylde er inde. — J. F. Kjær har for *Fredericias* vedkommende også meddelt nogle »bidrag« til byens historie. De er af meget spredt og meget jævn karakter: de skiftende rådhus, Brosbølls (Carit Et-lars) fødested og lidt om markjorderne. — Hans H. Fussing har skrevet om Skovgaard i Tørrild herred under Christian Rantzau (1635—63) og derved føjet et nyt blad til den godshistorie, som han med held er slået ind på at dyrke (Jydske samlinger). — I Marius Hansens udgivelse af murer J. N. Linds minder fra *Er-ritsø* findes en del spredte men tilsyneladende gode topografiske oplysninger (Vejle amt). — Chr. B. Schjørring har givet nogle

meddelelser om de ved Hugo Matthiessens undersøgelser fremdragne rester af en bygning i *Engelsholms* humlehave, der maa antages at stamme fra det af Knud Brahe beboede »lysthus«, medens han ombyggede Engelsholm, og som vides i 1750 at have rummet en malerisamling. — T. Bundgaard Lassen behandler af *Brande sogns* historie dets fattigvæsen fra 1804—42 samt fremfører en del spredte oplysninger fra forrige århundredes midte. — J. J. Ravn skriver nogle meddelelser fra *Holmans herred*, særlig fra Ammitsbøl og Velling.

Fr. Schrøder har (Ribe amt) givet nogle bidrag til *Askov* højskoles oprettelse og ældste historie. — J. C. Overgaard har skrevet om oprettelsen af *Ladelund* landbrugs- og mælkeriskole.

Roar Skovmand har i Sønderjydske Aarbøger skrevet en redegørelse for, hvad de på tysk initiativ udførte udgravninger inden for halvkredsvolden ved *Hedeby* hidtil har givet til resultat. Allerede nu har man fået rige oplysninger om huse, brønde og grave, og tillige belyser en række enkeltfund af genstande sider af byens handel. — I samme tidsskrift fremdrager Thade Petersen de planer, som Christian IV syslede med angående anlæget af en købstad med havn og fæstning ved *Ballum* saa at det vigtige farvand ved Lister dyb kunde sikres og udnyttes. Under seig modstand fra rigsrådets side kom planerne dog ikke videre end til papiret. — Gottlieb Japsen har indgaaende behandlet *Aabenraas* økonomiske historie i tiden 1850—1864. — Inger Marie Boberg har gennemgaaet gravhøjene på *Als* og har fortalt om sagn og tro, der er knyttet til dem. — V. Nordmann har (i Aarbøger for nord. oldkynd. og historie) gjort rede for en interessant undersøgelse af middelalderlig bebyggelse på verferne ved »Gammel Værre« ved *Misthusum*, som stormfloder ødelagde. Samtidig meddeler han en iagttagelse fra Sortebrødreklostret i Ribe, hvor man ved år 1362 har måttet hæve saavel gulvene som det omliggende terrain på grund af at landet har været udsat for en sænkning.

Otto Smith.